

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Az Országos Széchényi Könyvtárba integrált 1956-os Intézet 2011 nyarán új kutatásba kezdett, amelynek tárgya a két világháború közötti magyar konzervatív-jobboldali politikai ideológia, gondolkodás és értékrend, valamint az ezt hordozó, valló társadalmi csoportok útja 1945-től a nyolcvanas/kilencvenes évek fordulójától *kezdődő* átmenetig. A felkészülés, az anyaggyűjtés és a hipotézisek felvázolásának viszonylag korai szakaszában négy fő vizsgálódási irányt jelöltünk ki.

Az első sok tekintetben épített az Intézet több mint három évtizedre visszanyúló tevékenységi körére, egyben kutatási irányára: a személyes történelem forrásainak létrehozására, gyűjtésére és feldolgozására. Az *Életút-rekonstrukciók: konzervatívok és jobboldaliak életútjai és emlékező stratégiái* nevű programon dolgozók nagyjából az Oral History Archívum életútinterjúira, az archívum munkamódszereire építettek. Az ő munkáik jelentek meg a projekt első kötetében.¹ Egy másik kutatócsoport az 1945 és 1989 között az akkori állambiztonsági szervezet által „feldolgozott” jobboldali-konzervatív személyekről és csoportokról készített esettanulmányokat. Munkájuk eredménye e kötettel szinte egy időben látott napvilágot.²

A jelen kötet a másik két kutatási irány első megközelítéseit reprezentálja. Harmadik csoportunk célja az volt, hogy elsőként térségi adalékokat szolgáltatson a nemzetközi összehasonlításhoz. Arra voltunk kíváncsiak, mit jelentett a *jobboldali*, illetve a *konzervatív* fogalma Kelet-Közép-Európában a második világháború előtt, mit tudunk

1 Rainer M. János (szerk.): *Búvópatakok – a feltárás. Évkönyv XVIII. 2011–2012*. Budapest, 2012, Országos Széchényi Könyvtár – 1956-os Intézet Alapítvány.

2 Ungváry Krisztián (szerk.): *Búvópatakok. A jobboldal és az állambiztonság 1945–1989*. Budapest, 2013, Jaffa Kiadó – 1956-os Intézet Alapítvány.

képviselőinek történeteiről a szovjet típusú rendszer időszakában, s mi a helyzet ezen a téren a rendszerváltások óta. Négy országot jelöltünk ki, közülük kettőnek a népei évszázadokon át részben a magyar állam keretei között éltek, de a késő modern korban divergáló kulturális fejlődésük is a magyar társadalom „közelségében” zajlott le. A jobboldal, illetve a konzervatív definíciójában mindenképpen jelen lévő erőteljes nacionalizmus éppenséggel meghatározó volt a szlovák és a román jobboldaliságban, de talán más politikai ideológiákban is. A harmadik példa, az ugyancsak a Habsburg-monarchia állami közelségében, ugyanakkor az előbbieknél jelentősebb kulturális távolságban lévő cseheké arra mutatott rá, hogy a nacionalizmus nem feltétlenül foglal el központi helyet a vizsgált értékalakzatban. Végül már első közelítésünk során bevontunk egy meglehetősen távoli példát is. Észtország persze – a távolságtól függetlenül – a szovjet birodalom része volt a második világháború után, mégpedig a *belső birodalomé*. Sok tekintetben eltérő esettanulmánya még élesebb fényben mutatja a hasonlóságokat – így például a közelmúltnak (elsősorban a második világháborúnak és a holokausztnak) tulajdonított sajátos jelentéseket. Térségi elkalandozásunk volt az egyik ok, amiért e kötet címében a *széttékin-tés* szerepel.

A másik okot negyedik kutatási irányunk szolgáltatta. Ez a *mai*, pontosabban az 1989-es rendszerváltás és jelenünk között eltelt majd negyedszázad magyar konzervatív-jobboldala 1990 utáni egyik fő identitásképző stratégiájával foglalkozik: azzal, ahogyan ez a gondolkodás a *magyar közelmúlt képét konstruálja*. Nem egyszerűen, nem is elsősorban a Horthy-korszak, a szovjet típusú rendszer vagy a rendszerváltás sajátosan válogatott 1989 utáni historiográfiájáról van szó, bár ez nagyon is indokolt vizsgálati szempont lenne. Szerzőink azt vizsgálják, ahogyan ez a közelmúlt a nyilvános politikai beszéd, a történel-

mi eseményről – jelesül 1956-ról – szóló egykorú résztvevői visszaemlékezés, valamint a történelmi (vagy inkább történetpolitikai) dokumentumfilm kontextusaiban megjelenik. Mindhárom kiválasztott példa (Trianon, Horthy, 1956) diskurzusa elsősorban a kommunikatív emlékezetre különösen ható médiában (film, televízió, populáris sajtótermékek) jelent meg. Jeleik tehát „szembeötlőek”, a szertenéző tekintet számára jobban láthatók, mint az előző periódus rejtjelei.

Első kötetünk szerzői – hosszú idő után első ízben – kizárólag az Intézet munkatársai közül kerültek ki. Jelen munkánk szerzői gárdája szélesebb,³ vendégszerzőink között vannak jól ismert kutatók és pályájuk elején álló fiatalok (e sorok szerzőjének öröme: doktorandusz tanítványai). A 2011 elején létrejött 1956-os Intézet Alapítvány által elnyert támogatás (az Open Society Foundation három éven át finanszírozza a *Búvópatakok* projektet) tette lehetővé, hogy túllépjünk szűkös személyi kereteinken, és generációk, nézőpontok, tematikák párbeszédében próbáljuk elérni céljainkat, megvalósítani kutatási programunkat.

Budapest-Ferencváros, 2013 szeptemberében

Rainer M. János

³ Az előbbi lábjegyzetben említett munka szerzőgárdája hasonló képet mutat.

